

การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

A Study of Guidelines for Life-Long Education of Senior Citizens in Nong He Community, Nong He District , Roi-et Province.

สุดารัตน์ จำภา¹ ชยากานต์ เรืองสุวรรณ² และจำเนียร พลหาญ³

Sudarat Japi¹, Chayakan Ruangsuan², and Chumnian Pollaharn³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประการแรกศึกษาสภาพและความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ และประการที่สองศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้สูงอายุตำบลหนองฮี จำนวน 255 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบบันทึกการประชุมกลุ่มผู้ร่วมวิจัยและผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งสิ้น 43 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า โดยรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพกาย ด้านสุขภาพจิต ด้านอาชีพและด้านสังคม มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 3.49 มีความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตทั้ง 4 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.26 รูปแบบการจัดการศึกษา ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการวิธีการจัดการศึกษาในรูปแบบของการฝึกอบรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ เป็นวิทยากร ใช้ระยะเวลา 1-2 วัน ครั้งละ 4-6 ชั่วโมง ช่วงเวลา 09.00 - 12.00 น. ในวันเสาร์-อาทิตย์ และการจัดกิจกรรมที่ศาลาวัด

2. การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษา พบว่าการจัดการศึกษาด้านสุขภาพกาย ควรมีการให้ความรู้ทางการแพทย์และการดูแลเบื้องต้น เกี่ยวกับโรคของผู้สูงอายุและการป้องกัน ด้านจิตใจ ควรมีการปฏิบัติธรรมะกับการครองตน การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์ การสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลต่างวัย ด้านเศรษฐกิจ ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น และด้านสังคม ควรมีการจัดกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมการออกกำลังกายกิจกรรมการพัฒนาบุคลิกภาพ รูปแบบการจัดการศึกษา คือ ฝึกอบรมในวันเสาร์-อาทิตย์ 1-2 วัน ครั้งละ 1-2 ชั่วโมง ช่วงเวลา 09.00-12.00 น.โดยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ

คำสำคัญ : การศึกษาตลอดชีวิต ผู้สูงอายุ

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

² ปร.ด. (การศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

³ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา) อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ABSTRACT

This research aimed to 1) survey and analyze conditions and needs for life-long education of senior citizens in Nong He Community, Nong He District, Roi-et Province; and 2) study guidelines for life-long education for the senior citizens of this community. The target population was two hundred and fifty five senior citizens in Nong He Community, Nong He District, Roi-et province, selected by purposive sampling. The instruments used in the study were a questionnaire and a meeting recording form. A focus-group technique was employed for this research involving 43 research participants and informants. The statistics used for data analysis were percentage, mean, and standard deviation.

Findings of the study were as follows:

1. Regarding four aspects of the conditions and needs for life-long education of senior citizens in Nong He Community, Nong He District, Roi-et Province, the study revealed that the average level of the conditions regarding physical, mental, occupational, and social aspects was moderate ($\bar{X} = 3.49$), but the average level of the needs for four aspects was high ($\bar{X} = 4.26$). Most of the elder needed to be trained by experts, they needed a 1-2 day training course, and the training period should be from 09.00 to 12.00 on Saturdays and Sundays and it should take about 4-6 hours a day. The training activities should be held in a temple hall or pavilion.

2. In regard to the following guidelines, they are concluded that the basic knowledge of medical care for the elderly illness including prevention should be transferred to the elder. For mental condition, there should be religion-based practice or Dhamma practice and meditation with self-discipline, mental and emotional changes, establishing relationships with different ages. For the economic aspect, there should be occupational supporting activities in community. And for their social condition, there should be social activities as well as exercises for personality development of the elder. The model of life-long education for the elder should be trained on Saturdays and Sundays, 1-2 days, 1-2 hours a day, during 09.00-12.00 a.m. and the training course should be trained by experts.

Keywords : Life-Long Education , Elder

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-10 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนา “คน” ให้มีความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาและภาครัฐเป็นหน่วยให้การสนับสนุน โดยเห็นความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุก็เป็นกลุ่มเป้าหมายที่รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสอดคล้องกับองค์การสหประชาชาติได้เห็นความสำคัญใน

การพัฒนาผู้สูงอายุ ในปี ค.ศ. 1999 ประกาศให้เป็นปีสากลว่าด้วยผู้สูงอายุ (Informational year of older persons) ต่อมาประเทศไทยประกาศให้ปีพุทธศักราช 2542 เป็นปีสากลว่าด้วยผู้สูงอายุ เนื่องจากตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของผู้สูงอายุ ว่าผู้สูงอายุคือบุคคลที่ทรงคุณค่าและมีความสำคัญในฐานะที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของทรัพยากรมนุษย์ทางสังคมและรัฐบาลยังได้กำหนดวันที่ 13 เมษายน หรือวันสงกรานต์ของทุกปีเป็นวันผู้สูงอายุแห่งชาติ และได้กำหนดให้มีปฏิญญาว่าด้วยผู้สูงอายุไทย เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีคุณภาพ

ชีวิตที่ดีโดยผู้สูงอายุได้รับการคุ้มครองการพิทักษ์สิทธิ์ ดังนั้น ผู้สูงอายุจึงควรมีสิทธิในการได้รับช่วยเหลือจากครอบครัวและชุมชนประกอบกับข้อมูลจำนวนประชากรของขนาดผู้สูงอายุของประเทศไทยได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากอดีตจนถึงปัจจุบันสาเหตุเนื่องมาจากการเจริญพันธุ์สูงในอดีตและภาวะการเจริญพันธุ์ได้ลดลงอย่างรวดเร็วในระยะเวลานั้น ขณะเดียวกันการตายลดลงเนื่องจากแพทย์สาธารณสุขเจริญก้าวหน้า การบริการด้านสาธารณสุขกระจายอย่างทั่วถึงส่งผลให้อายุขัยของประชากรเฉลี่ยเพิ่มขึ้น และจากการรายงานการสำรวจข้อมูลการเปลี่ยนแปลงประชากรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2553 พบว่าอายุเฉลี่ยเพิ่มขึ้นทั้งเพศหญิงและเพศชาย คือผู้หญิงไทยมีอายุเฉลี่ย 72 ปี ผู้ชายไทย 68 ปี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2553) จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นทำให้สัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น สำหรับประเทศไทย ในปี 2552 มีสัดส่วนผู้สูงอายุอยู่ที่ร้อยละ 11.8 หรือ 7.5 ล้านคน คาดการณ์ว่าในปี 2568 ไทยจะก้าวกระโดด มีผู้สูงอายุมากถึง 14.4 ล้านคน และในปี 2593 ผู้สูงอายุจะล้นเมือง มีจำนวนมากถึงร้อยละ 27 ของพลเมืองทั้งประเทศในห้วงเวลานั้น ผู้คนบนแผ่นดินสยาม 1 ใน 5 ราย จะเป็นผู้สูงวัย ตามลำดับ แนวโน้มจำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจะเห็นได้ว่าประเทศไทยเริ่มเข้าสู่โครงสร้างที่เรียกว่าโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุ (Aged Population) สุทธิชัย จิตตะพันธ์กุลและคณะ (กัลยา สุทิน. 2551 : 2) ได้ประมวลวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการประชุมที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาของผู้สูงอายุในประเทศไทย พบว่า โครงสร้างประชากรโดยรวมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ปริมาณทางประชากรกลายเป็นรูปแฉก สัดส่วนและจำนวนผู้สูงอายุมากขึ้นในขณะที่เด็กลดลง ถึงแม้ประชากรวัยทำงานจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและมีผลต่อภาวะพึ่งพา (Dependency ratio) ทำให้เป็นผลสืบเนื่องต่อสถานะเศรษฐกิจ ขนาดและสัดส่วนของผู้สูงอายุมีอัตราเพิ่มที่เร็วมาก ในอนาคตอีก 10 ปีข้างหน้า ประชากรสูงอายुर้อยละ 54-55 เป็นผู้สูงอายุหญิง โดยสัดส่วน ผู้สูงอายุหญิงจะยิ่งมากในกลุ่มที่มีอายุมากขึ้น ผู้สูงอายุหญิงจะอยู่ในสถานะหม้ายและเป็นโสดมากกว่าชาย แนวโน้มของการเป็นโสดจะเพิ่มขึ้นแต่การอยู่ในสถานะหม้าย ลดลงเล็กน้อย ในขณะที่แนวโน้มการหย่า-แยกเพิ่มขึ้น ปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งจากครอบครัวเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและสังคมเมืองมีมากขึ้น สภาพปัญหาของการทอดทิ้งนี้ถือว่าอยู่ในสภาวะที่

รุนแรง เพราะอัตราส่วนของผู้ที่ถูกทอดทิ้งไม่มีแนวโน้มว่าจะลดลงอย่างชัดเจน ลักษณะของการทอดทิ้งมีทั้งที่กระทำโดยเจตนาและไม่เจตนา นอกจากนี้ ผู้สูงอายุถูกปล่อยให้อยู่ตามลำพังและไม่มีคุณค่าในสังคม ในขณะที่สังคมยังตระหนักถึงบทบาทความสำคัญของผู้สูงอายุค่อนข้างน้อย ทำให้ผู้สูงอายุในชนบทเป็นจำนวนมาก ขาดการดูแลและเฝ้าระวังวิถีชีวิตเพื่อสุขภาพของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

จากการสำรวจประชากรผู้สูงอายุในแต่ละภาคของประเทศไทย พบว่ามีสัดส่วนเพิ่มขึ้นทุกปีซึ่งเป็นไปตามการคาดประมาณการของกองวางแผนทรัพยากรมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า จังหวัดที่มีประชากรมากที่สุดสามอันดับแรกไม่นับกรุงเทพมหานคร ได้แก่ นครราชสีมา ขอนแก่น และเชียงใหม่ ส่วนจังหวัดที่มี “สัดส่วน” ประชากรสูงที่สุดสามอันดับแรก ได้แก่ สิงห์บุรี ชัยนาท และอ่างทอง จากการสำรวจตามภาคพบว่าส่วนใหญ่ยังมีอายุไม่มาก (อายุ 60-79 ปี) ทั้งนี้ เนื่องจากประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ และประชากร 100 คน มีผู้สูงอายุมาก (80 ปี ขึ้นไป) เพียงประมาณ 12 คน ภาคใต้มีสัดส่วนประชากรที่อายุมากที่สุด ตามด้วยภาคกลาง ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำที่สุด และจากการจัดทำสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากรของสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่าประชากรไทยมีแนวโน้มอายุยืนเพิ่มขึ้นข้อมูลล่าสุดจากสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุประมาณการจำนวนผู้สูงอายุของประเทศไทยในช่วงปี 2547-2550 ว่ามีอัตราเพิ่มโดยเฉลี่ย 2 แสนคนต่อปี ทั้งนี้ เพราะมีการป้องกันโรค มีความสามารถในการดูแลตนเองจากโรคภัยไข้เจ็บทำให้มีอายุยืนยาว การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วจะส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา อาทิ ทำให้เศรษฐกิจไม่ขยายตัว เพราะประชากรวัยแรงงานไม่ขยายตัว และต้องเพิ่มภาระการดูแลผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2553) จังหวัดร้อยเอ็ด มีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นทุกปี เมื่อเปรียบเทียบ 5 ปี ย้อนหลัง คือ ปี พ.ศ. 2549-2553 พบว่า มีผู้สูงอายุสูงเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 12.61 เป็น 14.83 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดร้อยเอ็ด. 2553 : 13) การเพิ่มประชากรผู้สูงอายุดังกล่าว สอดคล้องกับการคาดประมาณประชากรผู้สูงอายุของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่กล่าวว่า ในอนาคตจะมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากจำนวนประชากรอำเภอ

หนองฮีมีผู้สูงอายุจำนวน 3,294 คน คิดเป็นร้อยละ 10.89 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดร้อยเอ็ด. 2553 : 14)

จากการศึกษาเอกสารสรุปผลการดำเนินงานองค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮีประจำปี พ.ศ. 2553 เบื้องต้น พบว่าผู้สูงอายุส่วนมากมีรายได้ค่อนข้างน้อยและมีปัญหาด้านสุขภาพร่างกาย ตำบลหนองฮี มีผู้สูงอายุ จำนวน 824 คน คิดเป็นร้อยละ 10.61 (อาภา ใจงาม. 2533 : 144) จากการเปลี่ยนแปลงของอวัยวะในร่างกายมักจะส่งผลต่อปัญหาด้านร่างกาย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านจิตใจ และปัญหาด้านสุขภาพร่างกายที่แตกต่างกัน เป็นผลทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ เบียดเบียนโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจด้วยจะมีปัญหาด้านสุขภาพอนามัยทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมมากขึ้น ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุสมัยก่อนไม่ค่อยได้เรียนหนังสือและการศึกษาทำให้ขาดความรู้ในการดูแลตนเอง ตั้งแต่วัยเด็กจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่และวัยชรา ซึ่งปัญหาดังกล่าว จะมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันตลอดช่วงชีวิต จากการศึกษาวิจัยพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา มีฐานะยากจนมีสุขภาพเสื่อมโทรม ร้อยละ 16.4 มีร่างกายทรุดโทรม ได้รับการบริการทางด้านสาธารณสุขน้อยและผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ทราบแหล่งบริการแพทย์และสาธารณสุข จึงไม่ได้รับการบริการทางการแพทย์อย่างเหมาะสม และจากผลการศึกษาของศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2549 : 2-4) อธิบายลักษณะปัญหาและความทุกข์ยากของผู้สูงอายุในสังคมไทยไว้หลายประการประกอบด้วยมีรายได้ค่อนข้างต่ำ ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งในสามไม่เคยได้รับการศึกษาอย่างเป็นทางการ อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้เนื่องจากฐานะยากจน มีโรคเรื้อรังหรือโรคประจำตัว ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งในสี่มีภาวะทุพพลภาพ และหนึ่งในห้าเป็นทุพพลภาพระยะยาว ทำให้ต้องพึ่งพาผู้อื่นในการดำรง ชีวิตประจำวันและไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐ และนับวันปัญหาผู้สูงอายุยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นด้วยอิทธิพลหลังสมัยใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวจะเห็นได้ว่าศูนย์การศึกษาชนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอหนองฮีกับชุมชนนั้นจะต้องมีบทบาททั้งผู้ให้และผู้รับ มีส่วนให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดมาโดยตลอด อีกทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

มาตรา 8 ว่าด้วยการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง มาตรา 9 4) ให้มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา มาตรา 9 5) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น หมวด 7 ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา มาตรา 57 กำหนดให้มีการระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนและท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และหมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา มาตรา 58 ให้มีการระดมทุนและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน ทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น จะเห็นได้ว่า ประเด็นการมีส่วนร่วมที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 มีหลายลักษณะและหลายหมวด ซึ่งนำเอาแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และการแสดงถึงภาพของการมีส่วนร่วมหลายๆ ฝ่าย ในฐานะของผู้จัดการศึกษาได้ขยายการจัดการศึกษาให้มีการระดมทรัพยากรมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการเรียนรู้และส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีการระดมทรัพยากรบุคคลและทุนต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา อันจะส่งผลให้การจัดการศึกษาตามแนวทางใหม่ไม่โดดเดี่ยวแต่เฉพาะผู้รับผิดชอบองค์กรใดองค์กรหนึ่งเท่านั้น แต่จะก้าวไปสู่ความรับผิดชอบร่วมกันเป็นพลังในการขับเคลื่อนการทำกิจกรรมร่วมกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้จัดกลุ่มเป้าหมายโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพและความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย

1) ผู้ร่วมวิจัยร่วมการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 12 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่จากศูนย์การศึกษาชนบทและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอหนองฮี (กศน.) จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลหนองฮี จำนวน 3 คน สภาวัฒนธรรมตำบลหนองฮี จำนวน 1 คน คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองฮี จำนวน 3 คน เจ้าอาวาสวัดสุวรรณาราม จำนวน 1 รูป กำนันตำบลหนองฮี จำนวน 1 คน

2) ผู้สูงอายุตำบลหนองฮี จำนวน 17 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 15 คน จำนวน 255 คน

ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย

1) ผู้ร่วมวิจัยร่วมการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 12 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่จากศูนย์การศึกษาชนบทและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอหนองฮี (กศน.) จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลหนองฮี จำนวน 3 คน สภาวัฒนธรรมตำบลหนองฮี จำนวน 1 คน คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองฮี จำนวน 3 คน เจ้าอาวาสวัดสุวรรณาราม จำนวน 1 รูป กำนันตำบลหนองฮี จำนวน 1 คน

2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

- คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุวัดโพธิ์การาม อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 15 คน

- ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 4 ตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 4 ตำบล นักวิชาการองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 4 ตำบล นักพัฒนาชุมชนตำบล จำนวน 4 ตำบล จำนวน 16 คน

2. ระยะเวลาการวิจัย

ระยะเวลาการดำเนินการวิจัยภาคเรียนที่ 1 / 2554

3. ด้านเนื้อหาการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้จากการศึกษาเอกสารแนวคิดและการดำเนินงานการจัดการศึกษานอกโรงเรียนและพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ประกอบด้วยการจัดกิจกรรม 4 ด้านคือ ด้านสุขภาพกาย ด้านสุขภาพจิต ด้านอาชีพและด้านสังคม

4. พื้นที่การวิจัย

ตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพและความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด และแบบสอบถาม

2. สร้างกรอบแนวคิด เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตด้วยการจัดกิจกรรม 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพกาย ด้านจิตใจ ด้านอาชีพ และด้านสังคม

3. สร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า สอบถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไป และความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ มีส่วนประกอบ 3 ส่วน

3.1 ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ

3.2 ส่วนที่ 2 เป็นการสอบถามสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุตำบลหนองฮีอำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

3.3 ส่วนที่ 3 เป็นการสอบถามความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

3.4 ส่วนที่ 4 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับวิธีการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางของชุมชนในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ บ้านหนองฮีตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

1. จัดประชุมนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลในระยะที่ 1 มาคัดประเด็นสภาพและความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

2. ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย นำประเด็นจากการศึกษาในระยาะที่หนึ่ง ดำเนินการศึกษาแนวทางโดยใช้หลักการประชุมปฏิบัติการ (Focus group discussion) เป็นการสนทนากลุ่มในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. ศึกษาฐานข้อมูลการเรียนรู้ชุมชนดีเด่นระดับประเทศ คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดโพธิ์การาม อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

4. สัมมนาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อสรุปผลการศึกษาแนวทางของชุมชนในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เขียนรายงาน และเผยแพร่แก่หน่วยงานสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องต่อไป

เครื่องมือการวิจัย

1. แบบสอบถาม
2. แบบบันทึกการประชุม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพและความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

1.1 สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวม มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีสภาพการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านสุขภาพจิต ด้านสุขภาพกาย และด้านสังคม

1.2 ความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมมีความต้องการการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความต้องการการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน คือ ด้านสุขภาพกาย และอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านสุขภาพจิต ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม

1.3 รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตตามความต้องการ

ของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุต้องการวิธีการจัดการศึกษาในรูปแบบของการฝึกอบรม ร้อยละ 64.70 มีความต้องการผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ เป็นวิทยากร ร้อยละ 58.82 มีความต้องการด้านระยะเวลาที่เหมาะสมในการจัดการศึกษา เป็นระยะเวลา 1-2 วัน ร้อยละ 58.82 ระยะเวลาที่เรียนหรือทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง ใช้ระยะเวลา 4-6 ชั่วโมง ร้อยละ 54.54 ช่วงเวลาจัดกิจกรรม ใช้เวลาช่วงเช้า (09.00 - 12.00 น.) ร้อยละ 55.29 วันที่สะดวกในการจัดการศึกษาคือวันเสาร์-อาทิตย์ ร้อยละ 63.52 สถานที่จัดการศึกษาต้องการจัดที่ศาลาวัด ร้อยละ 64.31

ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าควรมีแนวทางในการจัดการศึกษาดังนี้

2.1 ด้านการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ควรมีการจัดการศึกษา ดังนี้

2.1.1 ด้านสุขภาพกาย ควรมีการให้ความรู้ทางการแพทย์และการดูแลตนเองเบื้องต้น เกี่ยวกับโรคของผู้สูงอายุ และการป้องกัน การปฏิบัติตนและการดูแลสุขภาพด้วยตัวเอง และการเปลี่ยนแปลงร่างกายเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมการออกกำลังกาย จัดการศึกษาด้วยกิจกรรมด้านความรู้เพื่อส่งเสริมทักษะด้านการดูแลสุขภาพ เช่น การเต้นแอโรบิค เดินตอนเช้า การทำเครื่องดื่มนสมุนไพร ให้ความรู้ด้านสุขภาพ และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุตรวจสุขภาพประจำปี

2.1.2 ด้านสุขภาพจิตจัดการศึกษาเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของการครองตน การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์ การสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลต่างวัย เช่น กิจกรรมการปฏิบัติธรรม / ฟังธรรม ร่วมกิจกรรมวันสำคัญ วันแม่ วันพ่อ และวันสงกรานต์

2.1.3 ด้านเศรษฐกิจ ควรจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ผู้สูงอายุมีรายได้ และพึ่งพาตนเอง เช่น การทำตะกร้า กระเช้าถาดวัลย์ การทำขนม การสานกระติบข้าวจากต้นกก การทอผ้าพื้นเมือง การปลูกผัก

2.1.4 ด้านสังคม ควรมี กิจกรรมทางสังคม กิจกรรมการออกกำลังกายกิจกรรมการพัฒนาบุคลิกภาพ การทัศนศึกษา กิจกรรมนันทนาการเพื่อความเพลิดเพลิน การฝึกอาชีพที่เหมาะสม การกีฬาเพื่อความบันเทิง

2.2 รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ควรมีการจัดการศึกษาในรูปแบบการฝึกอบรมการทัศนศึกษา การบรรยาย การประชุม สัมมนา การฝึกอาชีพระยะสั้น

2.3 ระยะเวลา ควรจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ควรจัดการศึกษาในวันเสาร์-อาทิตย์ 1-2 วัน ครั้งละ 4-6 ชั่วโมง ช่วงเวลา 09.00-12.00 น.

2.4 การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ควรจัดการศึกษาลักษณะส่งเสริมการเรียนรู้โดย วิทยากรผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญหรือวิทยากรท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผล ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพและความต้องการของผู้สูงอายุต่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

1.1 สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง แสดงว่าการบริการด้านการศึกษาดูแลตลอดชีวิตในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหนองฮี ยังขาดแคลนในด้านปริมาณและคุณภาพ ทั้งนี้เนื่องมาจากวิถีการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนหนองฮี ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะยังคงเป็นกำลังสำคัญในการทำเล้งสมาชิกในครอบครัว มีสุขภาพที่แข็งแรง สามารถดูแลตนเองได้ เช่น การเดินไปวัด การปฏิบัติธรรมในวันสำคัญต่างๆ การทำงานบ้าน การเล้งหลาน การเตรียมอาหาร การทำนา ทำสวน การจักสาน ซึ่งสอดคล้องกับ Caffrey (1991 : 98) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมประจำวันของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในประเทศไทย พบว่าผู้สูงอายุสามารถดูแลตนเองได้ในกิจกรรมการเคลื่อนไหวร่างกาย เช่น การเดินไปถวายอาหารพระที่วัด หรือไปปฏิบัติธรรมในวันพระและช่วงเข้าพรรษา การเดินไปซื้อของ การจัดการงานบ้าน เช่นการเล้งหลาน การเตรียมอาหาร การทำความสะอาดบ้าน การซักเสื้อผ้า การรับประทานอาหาร การกางมุ้งและเก็บที่นอน การขึ้นบันได การเข้าห้องน้ำ การอาบน้ำ การแต่งกาย นอกจากนี้ยังพบว่ามีผู้สูงอายุส่วนหนึ่งมีการงานทั้งวัน เช่น การดูแลสัตว์เล้ง การทำสวน

และการจักสาน และในด้านการดูแลเอาใจใส่จากบุตรหลานพบว่าผู้สูงอายุที่มีฐานะดีจะได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างดี ขณะที่ผู้สูงอายุที่ยากจนบุตรหลานไม่ค่อยให้ความสนใจ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

1.1.1 ด้านสุขภาพกายโดยรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยจากสูงสุด คือ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย สอดคล้องกับงานวิจัยของสมจิตร ผดุงรส (2552 : 70-71) การศึกษาวิจัยการจัดการแบบมีส่วนร่วมในการดูแลตนเองของกลุ่มผู้สูงอายุอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง เป็นการเปรียบเทียบผลการใช้โปรแกรมสุขศึกษาร่วมกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการดูแลตนเองของกลุ่มผู้สูงอายุ โดยคัดเลือก อสม. และญาติที่ใกล้ชิด ที่อาศัยอยู่กับผู้สูงอายุ กระตุ้นเตือน ให้มีการออกกำลังกายสม่ำเสมอและเหมาะสมพบว่า ผู้สูงอายุตื่นตัวในการดูแลสุขภาพ มีความรู้และรู้จักการดูแลสุขภาพอย่างถูกวิธี

1.1.2 ด้านสุขภาพจิต โดยรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยมีการปฏิบัติธรรมะกับการครองตัวในวัยสูงอายุสูงที่สุด

1.1.3 ด้านเศรษฐกิจ โดยรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุในชุมชนหนองฮี ยังคงมีความสามารถอยู่ และยังได้มีส่วนร่วมในสังคมอยู่ต่อไปในฐานะผู้ให้ จึงเกิดการรวมกลุ่มเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์ไว้จำหน่าย เช่น การทำพิมพ์เสนาห์ การทำเครื่องดื่มสมุนไพร การทำกระดืบข้าวจากต้นกก การทำขนมบั้งลิบ การทำตะกร้าพลาสติก การทำกระเช้าถวัลย์ การทำเทียนเจล และการทอผ้าด้วยลายขิด

1.1.4 ด้านสังคม โดยรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีสภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่ม เช่น ชมรม สมาคม และกลุ่มต่าง ๆ มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Herth (1993 : 47) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหวังของผู้สูงอายุในชุมชน และในสถานพยาบาล ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความหวังคือการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น การทำกิจกรรมอย่างมีความหมาย การระลึกถึงความทรงจำที่ดี มีความเพลิดเพลินเบิกบานโดยเฉพาะที่อยู่อาศัยส่งผลให้เกิดความหวัง

ผลการวิจัยไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมเกียรติ รัตนบุรี (2550 : 111-116) ได้ศึกษาแนวทางการจัดการกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองพัทลุง ผลการศึกษา พบว่า สภาพการเข้าร่วมกิจกรรมผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาที่เทศบาลเมืองพัทลุงจัดให้อยู่ในระดับปานกลาง ด้านความต้องการกิจกรรมการศึกษา ผู้สูงอายุต้องการความรู้ด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรม ด้านสวัสดิการ ด้านสุขภาพ อยู่ในระดับมาก เหตุผลที่ไม่สอดคล้องอาจเป็นเพราะว่าผลการวิจัยที่ไม่สอดคล้องนั้นระดับความต้องการด้านสังคมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งในบางท้องถิ่นผู้สูงอายุ ยังต้องการพึ่งพาตนเองมากกว่าที่จะออกมาพบปะกับสังคมภายนอก

1.2 ความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลหนองฮี อำเภอนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมมีความต้องการการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า กิจกรรมสุขภาพกาย เป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุมีความต้องการการจัดการศึกษาสำคัญเป็นอันดับแรก เพราะเป็นกิจกรรมที่ช่วยทำให้สุขภาพของผู้สูงอายุดีขึ้น ส่วนกิจกรรมด้านสุขภาพจิต ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม มีความสำคัญรองลงมา ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตใจสดใส ไม่ห่อเหี่ยว มีเหตุผล มีความสุขุมเยือกเย็น มีความเข้าใจธรรมชาติ และชีวิตดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเบญจวรรณ วงษาวดี (2550 : 125) ได้ศึกษาความต้องการกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ผลการศึกษามีผู้วิจัยพบว่า ความต้องการกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

1.2.1 ด้านสุขภาพกายโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยผู้สูงอายุมีความต้องการการจัดการศึกษาอยู่ในอันดับแรก คือ การป้องกันและรักษาโรคภัยไข้เจ็บเบื้องต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สุขภาพร่างกายเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญอยู่เป็นประจำ เป็นเรื่องที่ใกล้ตัวมากเพราะบุคคลสูงวัยขึ้นสุขภาพร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงมาก ผู้สูงอายุจึงต้องจะทราบเกี่ยวกับความรู้ทางการแพทย์เพื่อดูแลตนเองเบื้องต้นได้อย่างเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของร่างกาย การดูแลรักษาตนเองให้พ้นจากโรคภัยต่างๆ การสังเกตอาการป่วยไข้ การรักษาเป็นต้น สอดคล้องกับยุวดี ไวยะโชติ (2547 : 234) ได้ศึกษา

วิจัยเกี่ยวกับโปรแกรมการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการทางการศึกษาของผู้สูงอายุในจังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีความต้องการมากที่สุด คือ ความรู้ทางการแพทย์ รองลงมา คือ ด้านการเปลี่ยนแปลงและการดูแลสุขภาพ

1.2.2 ด้านสุขภาพจิตโดยรวมมีระดับความต้องการอยู่ในระดับมาก โดยการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลต่างวัย ทั้งนี้เพราะจากทฤษฎีผู้สูงอายุเมื่อบุคคลคลเข้าสู่วัยสูงอายุการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย และสังคมจะทำให้จิตใจของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไปด้วย ผู้สูงอายุจะปรับตัว และอารมณ์ไปตามการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ จะมีการปรับปรุง และพัฒนาจิตใจของตัวเองให้เป็นไปในทางที่ดีงามมากขึ้น สามารถควบคุมจิตใจได้ดีกว่าหนุ่มสาว ดังนั้น เมื่อคนเราอายุมากขึ้น สุขุมเยือกเย็น จะยิ่งมากขึ้นด้วย แต่การแสดงออก จะขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละบุคคล การศึกษา ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมในชีวิตของคนคนนั้นการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายอย่าง เช่น เคยทำงาน เคยมีหน้าที่ความรับผิดชอบมากมายภาระหน้าที่จะลดลงไปหรือหยุดพักงานไปเลย ชีวิตประจำวันเคยอยู่กับเพื่อนร่วมงานวัยใกล้เคียงกันก็ต้องกลับมาอยู่กับบ้านกับครอบครัวลูกหลานต่างวัยกับตน บทบาทภาระหน้าที่ต่างๆ ทางสังคมก็ลดลง ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับจิตใจของผู้สูงอายุจะอ่อนไหวง่ายน้อยใจ บางครั้งรู้สึกว้าวนเองไม่มีคุณค่า หงอยเหงา ว่าเหว เพราะฉะนั้นผู้สูงอายุจึงต้องการความรู้เรื่องการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลต่างวัยอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ ยุวดี ไวยะโชติ (2547 : 234) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับโปรแกรมการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ผลการวิจัย พบว่า ความต้องการทางการศึกษาของผู้สูงอายุในจังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีความต้องการด้านการเปลี่ยนแปลงและการดูแลสุขภาพจิตอยู่ในระดับมาก

1.2.3 ด้านเศรษฐกิจ โดยรวมมีความต้องการอยู่ในระดับมาก โดยแนวทางการน่ายได้ให้เกิดดอกออกผล ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้สูงอายุในชุมชนหนองฮี อาจมองว่าอายุที่เพิ่มขึ้นไม่ได้เป็นอุปสรรคหรือข้อจำกัดของการประกอบอาชีพ ผู้สูงอายุ

ยังประเมินความสามารถในการทำงานของตนว่า ยังคงสามารถทำงานในอาชีพได้อย่างต่อเนื่องตลอดไปและจนกว่าร่างกายจะทำได้ไหว อีกทั้งผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในชุมชนยังต้องมียาทางการแพทย์ดูแลรักษาในครอบครัวที่สังคมกำหนดจะเป็นหน้าที่ของบุตรหลานที่เป็นสมาชิกในครัวเรือน แต่ผู้สูงอายุไม่ได้มีบทบาทเป็นแต่เพียงผู้รับ หรือเป็นผู้พึ่งพิงทางด้านเศรษฐกิจแต่เพียงประการเดียว แต่ยังคงมีบทบาทเป็นผู้ให้ทางด้านเศรษฐกิจแก่ครอบครัว โดยการให้ความช่วยเหลือครอบครัวด้านการเงินด้วยรายได้ของผู้สูงอายุที่ได้จากเงินออมของผู้สูงอายุ ดังนั้นผู้สูงอายุ จึงมีความต้องการการจัดการศึกษาด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับยุวดี ไวยยะโชติ (2547 : 110) ที่ได้ศึกษาการจัดโปรแกรมการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการจัดการศึกษาตลอดชีวิตด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับมาก

1.2.4 ด้านสังคม โดยรวมมีความต้องการอยู่ในระดับมาก โดยเนื้อหาที่มีความต้องการศึกษามากที่สุด คือ กิจกรรมอาสาสมัครเพื่อสังคม รองลงมาคือ กีฬาเพื่อความบันเทิง เช่น กีฬาพื้นบ้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้สูงอายุซึ่งสอดคล้องกับเบญจวรรณ วงษ์ชาติ (2550 : 125) ได้การศึกษาความต้องการกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ผลการศึกษายังพบว่า ความต้องการกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากสูงไปต่ำคือ ด้านสังคมศาสนาและวัฒนธรรม ด้านสุขภาพอนามัยและโภชนาการ ด้านเศรษฐกิจและรายได้และสอดคล้องกับ ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความต้องการกิจกรรมการศึกษาของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองพัทลุง ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการการจัดการศึกษาของผู้สูงอายุด้านสังคมอยู่ในระดับ ดีโดยผู้สูงอายุต้องการการจัดการกิจกรรมบันเทิงและการละเล่นพื้นเมือง รวมทั้งกิจกรรมกลุ่มกิจกรรมชมรม เป็นต้น

1.3 รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตตามความต้องการของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุต้องการวิธีการจัดการศึกษาในรูปแบบของการฝึกอบรมการพัฒนาทักษะการบรรยายการประชุมสัมมนา และการฝึกอาชีพระยะสั้นต้องการผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ เป็นวิทยากร ระยะเวลาที่

เหมาะสมในการจัดกิจกรรม เป็นระยะเวลา 1-2 วัน ระยะเวลาที่เรียนหรือทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง ใช้ระยะเวลา 4-6 ชั่วโมง ช่วงเวลาจัดกิจกรรมใช้เวลาช่วงเช้า (09.00-12.00 น.) วันที่สะดวกในการจัดกิจกรรมคือวันเสาร์-อาทิตย์ สถานที่จัดกิจกรรมต้องการศาลาว่าง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุมีความต้องการการจัดการกิจกรรมการศึกษาที่มีวิธีหลากหลาย เพื่อจะทำให้ผู้สูงอายุไม่เบื่อหน่าย ใช้วิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ เป็นวิทยากร จัดกิจกรรมในวันเสาร์-อาทิตย์ และจัดกิจกรรมที่วัด เพราะวัดเป็นซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรพล ชัยภพ (2552 : 310-311) จากการศึกษาการพัฒนาแบบแผนการดูแลผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาพบว่าแนวทางการพัฒนาแบบแผนการดูแลผู้สูงอายุโดยมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบล บ้าน วัด โรงเรียน ศูนย์สุขภาพชุมชน และชมรมผู้สูงอายุมีการพัฒนาการแบบองค์รวม ผสมผสานแนวคิดและวิธีการ ลงสู่การปฏิบัติ เน้นการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ สร้างความตระหนักสำนึกทางจิตใจ ด้วยการประสานเชื่อมโยง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ คำนึงความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมลัทธิพันธุภาพ ขับเคลื่อนแนวทางการพัฒนาแบบแผนการดูแลผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน โดยใช้ทุนทางสังคม เป็นพลังพื้นฐานสำคัญของชุมชนนำมาสู่ความสำเร็จ

ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุตำบลหนองฮี อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าควรมีแนวทางในการจัดการศึกษาดังนี้

2.1 ด้านการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ควรมีการจัดการศึกษา ดังนี้

2.1.1 ด้านสุขภาพกาย ควรมีการให้ความรู้ทางการแพทย์และการดูแลเบื้องต้น เกี่ยวกับโรคของผู้สูงอายุและการป้องกัน การปฏิบัติตนและการดูแลสุขภาพด้วยตัวเอง การบำรุงรักษาเหงือกและฟัน และการเปลี่ยนแปลงร่างกายเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น กิจกรรมการออกกำลังกาย จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพ เช่น การเต้นแอโรบิค เดินตอนเช้า การทำเครื่องต้มสมุนไพร ให้ความรู้ด้านสุขภาพ และตรวจสุขภาพประจำปี

2.1.2 ด้านสุขภาพจิตความรู้ธรรมะกับการครองตน การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์ การสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลต่างวัย เช่นกิจกรรมการปฏิบัติธรรม / ฟังธรรม ร่วมกิจกรรมวันสำคัญ วันแม่ วันพ่อ และวันสงกรานต์

2.1.3 ด้านเศรษฐกิจ ควรจัดการศึกษาที่เน้นกิจกรรมส่งเสริมด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น เช่น การทำตะกร้า กระเช้าถวัลย์ การทำขนม การสานกระติบข้าวจากต้นกก การทอผ้าพื้นเมือง การปลูกผัก

2.1.4 ด้านสังคม ควรมี กิจกรรมทางสังคม กิจกรรมการออกกำลังกายกิจกรรมการพัฒนาบุคลิกภาพ การทัศนศึกษา กิจกรรมนันทนาการเพื่อความเพลิดเพลินการฝึกอาชีพที่เหมาะสม การกีฬาเพื่อความบันเทิง

2.2 รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ควรจัดการศึกษาในรูปแบบการฝึกอบรม การทัศนศึกษาการบรรยายการประชุม สัมมนา และการฝึกอาชีพระยะสั้น

2.3 ระยะเวลา ควรจัดการศึกษาในวันเสาร์-อาทิตย์ 1-2 วัน ครั้งละ 4-6 ชั่วโมง ช่วงเวลา 09.00-12.00 น.

2.4 ควรจัดการศึกษาที่ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้โดยวิทยากรผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ หรือวิทยากรท้องถิ่น

สอดคล้องกับงานวิจัยของอุสรพร กล้าถึก (2550 : 89-90) ได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางสุขภาพของสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ตำบลคงคอน อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาเบื้องต้นของสมาชิกชมรมผู้สูงอายุคือปัญหาทางด้านสุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจ รวมทั้งขาดความรู้ในการดูแลตนเองอย่างถูกวิธี การรักษาใช้วิธีการทางการแพทย์สมัยใหม่ และแผนโบราณ หน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานได้ให้การสนับสนุนในการก่อตั้งชมรมผู้สูงอายุแต่ไม่ต่อเนื่อง ภายหลังการระดมความคิดเห็นและวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกัน นักวิจัยและสมาชิกชมรมได้มีการแสวงหาแนวทางร่วมกัน วางแผนและกำหนดกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาสุขภาพ ทั้งด้วยการให้ความรู้ และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางสุขภาพ รวมทั้งการแสวงหาทรัพยากรเพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็ง แล้วลงมือปฏิบัติตามแผน รวมทั้งประเมินผลการดำเนินงานพบว่าสมาชิกชมรมผู้สูงอายุมีพัฒนาการ การตระหนักรู้และเข้าใจในแนวทางการดูแลตนเองให้ดีขึ้น สมาชิกชมรมผู้สูงอายุประสบความสำเร็จในการจัดตั้งชมรม กิจกรรมของสมาชิกชมรม ได้รับการยอมรับและสนใจอย่างต่อเนื่องทั้งจากสมาชิก ญาติพี่น้องและคนในชุมชนรวมทั้งขยายผลการดำเนินกิจกรรมไปสู่การสร้างอาชีพให้กับสมาชิก สมาชิกชมรมผู้สูงอายุมีข้อสรุปต่อการ

พัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางสุขภาพคือ การดูแลตนเอง โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องของการดูแลสุขภาพ นอกจากนี้ ปัจจัยการหนุนเสริมขององค์กรภาครัฐหรือหน่วยงานภายนอกจะทำให้กลุ่มเติบโตเร็วและมีความมั่นคง

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า โดยรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพกาย ด้านสุขภาพจิต ด้านอาชีพและด้านสังคม มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ($= 3.49$) มีความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตทั้ง 4 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($= 4.26$) รูปแบบการจัดการศึกษา ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการวิธีการจัดการศึกษาในรูปแบบของการฝึกอบรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ เป็นวิทยากร ใช้ระยะเวลา 1-2 วัน ครั้งละ 4-6 ชั่วโมง ช่วงเวลา 09.00 - 12.00 น. ในวันเสาร์-อาทิตย์ และการจัดกิจกรรมที่สันทัด

2. การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษา พบว่าการจัดการศึกษาด้านสุขภาพกาย ควรมีการให้ความรู้ทางการแพทย์และการดูแลเบื้องต้น เกี่ยวกับโรคของผู้สูงอายุและการป้องกัน ด้านจิตใจ ควรมีการปฏิบัติธรรมะกับการครองตน การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์ การสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลต่างวัย ด้านเศรษฐกิจ ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น และด้านสังคม ควรมีการจัดกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมการออกกำลังกายกิจกรรมการพัฒนาบุคลิกภาพ รูปแบบการจัดการศึกษา คือ ฝึกอบรมในวันเสาร์-อาทิตย์ 1-2 วัน ครั้งละ 1-2 ชั่วโมง ช่วงเวลา 09.00-12.00 น.โดยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้

1. วิธีการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ อาจทำได้หลายวิธีผู้จัดจะเลือกใช้วิธีการให้ความรู้ด้วยวิธีใดก็ตาม ควรจะเป็นวิธีที่ตรงกับความต้องการ วิธีที่ผู้สูงอายุชอบ วิธีที่ผู้สูงอายุสะดวก ทำได้ ไปได้ หาได้ในชุมชน เพราะทำให้ผู้สูงอายุสามารถรับความรู้ได้อย่างเต็มที่

2. การให้ความรู้โดยการอบรม หน่วยงานผู้จัดกิจกรรม ควรจะวางแผนรายละเอียดให้ชัดเจนก่อนจะเริ่มดำเนินการ และรายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ควรจะกำหนดให้ตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุมากที่สุด

3. เนื้อหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสารที่จะจัดบริการให้แก่ผู้ สูงอายุนั้น ควรเป็นประเภทของเนื้อหาที่ตรงกับความ ต้องการ และเกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้สูงอายุ เนื้อหาที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ สูงอายุโดยตรง ไม่ควรเป็นเนื้อหากว้างๆ สำหรับกลุ่มเป้าหมาย ทั่วๆ ไป หรือเนื้อหาที่หน่วยงานผู้ให้บริการคิดเองว่าผู้สูงอายุ ควรจะชอบ ควรจะสนใจ หน่วยงานผู้ให้บริการความรู้แก่ผู้สูง อายุควรจะได้มีการสำรวจศึกษาความต้องการของผู้สูงอายุ ก่อน

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความรู้และความกรุณา และช่วยเหลือเป็นอย่างดีจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชยาภา กานต์ เรืองสุวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ดร.จำเนียร พลหาญ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมที่กรุณาให้ข้อคิด คำแนะนำ ตลอดจนการแก้ไขด้วยความเอาใจใส่ รวมทั้งคณาจารย์ทุกท่าน ที่ประสาทวิชาความรู้ให้ในระหว่างที่ผู้วิจัยศึกษาตามหลักสูตร จนสำเร็จ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณด้วยความเคารพอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

กุนวรัตน์ สิมเสมอ (2549). **การพัฒนาแบบทดสอบการคิด วิเคราะห์ตามทฤษฎีเซวาร์เบอร์กของ Sternberg สำหรับ นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อุบลราชธานี**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขา วิจัยและประเมินผลทางการศึกษา อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546). **การคิดเชิงวิเคราะห์**. พิมพ์ ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ชัคเชคมิเดีย จำกัด.

ช่อผกา ผลบุญ (2552). **การสร้างแบบทดสอบวัดการคิด วิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัด และประเมินผลการศึกษาขอนแก่น : มหาวิทยาลัย ขอนแก่น.

ณัฐยา สีดาคตร (2552). **การสร้างแบบทดสอบวัดการคิด วิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัด ขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เตือนใจ สิทธิสาตร์ (2550). **การสร้างแบบประเมินความสามารถ ในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน ของนักเรียนช่วงชั้น ที่ 1 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผล การศึกษา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บุญชม ศรีสะอาด. (2545). **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2550).

มาตรฐานการศึกษา ตัวบ่งชี้และเกณฑ์การพิจารณา เพื่อ การประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่ 2 (พ.ศ.2549- 2553) พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : บริษัท จดทอง จำกัด.

สุทิวรธรณ์ ไพรัตน์โสภณ. (2537). **เอกสารประกอบการสอน วิชาวัดผลการศึกษา**. มหาสารคาม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุนันท์ อัญชลินกุล และคณะ (2553). **ชุดฝึกอบรมภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รุ่ง ภัทรวรณ (2548). **การพัฒนาแบบทดสอบวัดความสามารถ ด้านการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียนของนักเรียนในช่วง ชั้นที่ 3 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

